

Йоаннис Каминис

ГРЪЦКИТЕ ИЗСЛЕДВАНИЯ ВЪРХУ СВ. АТАНАСИЙ ВЕЛИКИ ПРЕЗ ХХ В.

Abstract: Ioannis Kaminis, *Greek Researches on St. Athanasius the Great in the 20th Century.*

The purpose of the current paper is to identify and present the studies about Athanasius of Alexandria in Greek language during 20th century. Athanasius of Alexandria is one of the most important figures in Christianity, because of his contribution to the elucidation and the development of Christian theology. The studies about Athanasius of Alexandria can be divided in two periods. The first period lasts until 1937 and is comprised by studies which are more focused in the historical value of Athanasius who is considered also as a great combatant of heresies. The second period starts in 1937 with the erudite study of Michael Konstantinides, Athanasius the Great and his Epoch. Moreover, this study is a landmark because inaugurates a new era of interest for the great Father of the Church. By the end of the 2nd World War new studies are brought are presented which explore different aspects of the life and the work of Athanasius of Alexandria. Furthermore during the 1960s and because of the theological ferment in Greece during that time the interest about Athanasius grows even more.

Keywords: *Athanasius of Alexandria, Greek Fathers, Modern Greek Theology, Systematic Theology*

Св. Атанасий Велики е една от най-важните личности, дали теоретическа база за разясняването на християнския догмат. Това има важни последствия за изследванията, които са извършени върху неговото творчество. В повечето от тях вниманието на изследователите е концентрирано най-вече върху конфликта, причинен от Арий, в сърцето на Църквата и в представянето на св. Атанасий като основен защитник на Никейското понятие „единосъщие“ (τὸ ὁμοούσιον). Всъщност не е преувеличение да се твърди, че без св. Атанасий християнското учение би било различно от това, което познаваме днес. В определени моменти повечето епископи са били против него, но убеден в правотата си, той не се предава и продължава борбата си за

истинната вяра. Дори и когато някои от неговите сътрудници, сред които е и папата Либерий (352-366), са приели арианския израз на вярата, той предпочита да бъде гонен и да изтърпи редица трудности, но да запази принципите си¹.

Що се отнася до богословските изследвания за св. Атанасий Велики в съвременна Гърция, първо е важно да схванем общата идеологическата среда, в която работят богословите и изследователите през първата половина на ХХ в. Конкретно по онова време защитниците на иредентистките стремежи и Голямата идея, които се стремят към господството на гръцкия елемент в Изтока, получават сериозен удар след поражението в Гръцко-турската война през 1897 г. То довежда до налагане на международен финансов контрол върху гръцката икономика². В този контекст може да се приеме за валидно изказването на Георгиос Констандинидис-Склирос относно менталитета на гърците в онази епоха – именно, че тъй като „гърците са управлявали църковно и духовно останалите православни народи на Османската империя, те са ги смятали за свои, за истински гърци“. Поради тази причина гърците са отъждествявали християнството с елинизма³. Паралелно на този идеологически подход се поражда атмосфера на антиславизъм, в който славяните са представяни като вечния враг на гърците, с които те се борят за разпределението на балканските земи⁴. Тази теория е изразена от професора по право Неоклис Казазис и посланика Йоанис Драгумис, който смятат, че Османската империя може да бъде вътрешно завладена и да се превърне в източна империя, чийто политически живот ще се доминира от гърците⁵.

В този исторически контекст трябва да се прочетат повечето исторически и богословски изследвания, които са написани от гърци поне през първата половина на ХХ в. Първото изследване за св. Ата-

---

¹ Пав. Χ. Δημητρόπουλος, *ΘΗΕ*, т. 5, (1964), στο λημμ. «Αθανάσιος», σ. 523.

² L.S Stavrianos, *The Balkans since 1473*, New York: Rinehart&Company Inc., σ. 471.

³ Ρένα Σταυριδῆ Πατρικίου, «Ιδεολογικές Διαδρομές: Πολιτική, Γλώσσα και Κοινωνία 1871-1909», *Ιστορία του Νέου Ελληνισμού 1770-2000*, Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα, σ. 177.

⁴ Пак там, σ. 177.

⁵ Пак там. По същото време сръбският посланик в столицата на Османската империя Стефан Веркович изказва подобни възгледи с обратен знак, като вижда гърците като вечни врагове на славянството.

насий и най-вече върху *Словото му против езичниците* е издадено в онова време в Гърция заедно с текста на св. Юстин Философ под заглавие *Първа и втора апология за християните от Юстин* и *Слово против елините на Атанасий Велики*¹. То е отпечатано през 1900 г. в Атина под авторството на Атанасиос Левендопулос, доктор по философия на университета Фридрих Александър Ерланген в Нюрнберг и по-късно митрополит на Сирос. Съответно с данните, които имаме досега, не е случен изборът на *Словото против елините*, при което идолопоклонството се отрича като фалшива религия и бива възхвалявано християнството, особено в епоха, в която ромейската история вече е включена в тялото на националната история на съвременните гърци, и това би могло да представи съвременната гръцка държава като истинския наследник на Ромейската империя. През 1911 г. е публикувано в Атина изследването на Теофилактос Папаконстатину, енорийски свещеник на гръцката православната общност в Мелбърн, под заглавие, *Атанасий Велики и неговото учение против ученията на Арий и Савелий*². В това изследване се обобщава животът на Атанасий Велики и по-специално се анализира начинът, по който той оборва савелианството, и се представя учението за единосьщияето на Словото с Отца и акта на възплъщението.

Най-изчерпателното изследване за Атанасий Велики през първата половина на ХХ в. е написано от Михаил Константиnidис, велик протосингел на архиепископската епархия на Атина и по-късно архиепископ на Америка. Това изследване е публикувано през 1937 г. и е озаглавено *Атанасий Велики и неговата епоха*³. Уникалността на този труд се явява в това, че не само разглежда учението на св. Атанасий, който се изправя срещу арианството, но дава и една подробна картина на времето, в което той живее и работи като епископ и пастир. Трябва да се отбележи, че в този труд Атанасий е определен като църковник, у когото богословие, живот и аскетична дисциплина се интегрират в цялостната личност на един пастир, който въпреки трудните години на изгнание и конфликти има подкрепата

¹ Αθανάσιος Λεβεντόπουλος, *Η α' και β' Απολογία υπέρ Χριστιανών του Ιουστίνου και ο καθ' Ελλήνων λόγος Αθανασίου του Μεγάλου*, Αθήνα, 1900.

² Θεοφύλακτος Ν. Παπακωνσταντίνου, *Ο Μέγας Αθανάσιος και η Δογματική Αυτού κατά του Αρείου και Σαβελλίου Διδασκαλία*, Αθήνα, 1911.

³ Μιχαήλ Κωνσταντινίδης, *Ο Μέγας Αθανάσιος και η εποχή αυτού*, Αθήνα, 1937.

на местната църква в Александрия, монасите и народа. Неслучайно такова мащабно изследване за Атанасий Велики е публикувано през 1937 г. –една година след историческото изказване на протопрезвитер Георги Флоровски на Първия световен конгрес на православните богословски школи в Атина през 1936 г. Тогава Флоровски издига призива за възвръщане към общото светоотеческо учение за обоже- нието и за по-нататъшно проучване на отците не като обикновени учители на Църквата, а като личности, които чрез творческо и ге- роично действие, осъществяват действителността на универсалис- тичния характер на Църквата и чрез живота си, изпълен с благодат, представят свидетелство за Църквата¹.

Следвоенна Гърция през втората половина на ХХ в., и поне до 1974 г., се намира в постоянна борба между авторитарни струк- тури и прогресивни идеологически тенденции. Тези две тенденции са видими и получават израз: първата с „Християнското сдружение на учените“ и неговата декларация през 1946 г., в която призовава към отглеждане, възпитание и образование съгласно християнските ценности. Докато втората тенденция се представлява от Културното Сдружение „Атенеум“ и „Школата за свободни проучвания“ с пред- седател Евангелос Папануцос. Тяхната цел е отвореното образование, което не трябва да остане затворено между стените на университе- тите².

В следвоенна Гърция традиционните ценности продължават да доминират, особено в провинцията, която изцяло функционира в рамките на религиозен и патриархален обществен морал, и това е въпреки постепенната индустриализация на гръцкото общество, водеща до компромис между традиционните ценности и новата ре- алност на модерността³.

Заслужава да се подчертае, че времето от изказването на Фло- ровски през 1937 г. до 1960 г. е период изпълен с много събития, кои- то се случват в православно богословие като цяло и конкретно в

¹ Γεώργιος Φλωρόσκφου, «Πατερικές Σπουδές και Σύγχρονη Θεολογία», μτφρ. Ιωάννης Κουτσουρίδης, *Γρηγόριος ο Παλαμάς* 735 (1990): σ. 803-809.

² Αλέξης Δημαράς, «Εκπαίδευση, Λογοτεχνία, Τέχνη», *Ιστορία του Ελληνικού Έθνους* τ.ΙΣΤ, Αθήνα: Εκδοτική Αθηνών, 2000, σ. 548-549.

³ Ιωάννα Λαμπίρη-Δημάκη, «Κοινωνική Αλλαγή 1949-1974», *Ιστορία του Νέου Ελληνι- σμού 1770-2000*, τ. 9, Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα, σ. 190.

богословските среди в Гърция. През 1944 г. е издаден във Франция важният труд на Владимир Лоски *Мистическото богословие на източната Църква*¹. Според Лоски Въплъщението е отправната точка на богословието, защото то е откровението на неизказния Бог. „Въплъщението разкрива кой е Бог – Бог като Троица – и по този начин формира основата на цялото християнско богословие“². Лоски твърди, че това откровение на Троицата, което произхожда от Въплъщението е „откровението на Светата Троица, първоначалният факт, крайната действителност, неотменимото събитие, което не може да се тълкува или да се разкрие от някоя друга истина, защото няма нищо преди него“³. Видимо е от изложеното по-горе, че се оформя среда, която стимулира проучванията на светите отци. През 1951 г. е публикувано изследване от доктора по богословие Атанасиос Геромихалос, озаглавено *Въплътеното Слово на Бога*⁴. Това изследване разглежда значението на Въплъщението като ново и съвършено откровение на Бога, необходимо не само за да се възстанови човекът но и за да се разкрие Бог по един друг начин пред хората⁵.

През 1959 г. излиза друго изследване, което оказва влияние върху развитието на богословието в Гърция. Това е трудът на о. Джон Майендорф за св. Григорий Палама. Тези развития в православното богословие бързо дават плодове чрез едно ново богословско поколение, което започва да публикува нови изследвания за отците. Стилианос Пападопулос, професор по Патрология в Атина, посвещава голяма част от втората част на *Патрологията* си на живота и делото на св. Атанасий. Той дори твърди, че св. Атанасий Александрийски е най-великата личност в древната Църква, защото е обосновал богословски и в съвършен вид православното учение за Светата Троица. Той пише следното: „Атанасий Велики буквално промени богословската посока, която е била изкривена от Александрийската школа, и я съедини отново с богословието на Игнатий, Иринеи, Дионисий

¹ Vladimir Lossky, μτφρ. Στέλλα Κ. Πλευράκη, *Η Μυστική Θεολογία της Ανατολικής Εκκλησίας*, Θεσσαλονίκη, 2007⁶.

² Aristotle Papanikolaou, «Divine Energies or Divine Personhood: Vladimir Lossky and John Zizioulas on Conceiving the Transcendent and Immanent God», *Modern Theology* 19 (July 2003): 358.

³ Vladimir Lossky, μτφρ. Στέλλα Κ. Πλευράκη, цит. съч., σ. 70.

⁴ Αθανάσιος Γρ. Γερομίχαλος, *Ο Ενανθρωπήσας Λόγος του Θεού*, Αθήνα, 1951.

⁵ Пак там, σ. 15-16.

Александрийски и Теогност Александрийски. Той я постави в служба на църквата и спасението, въпреки че е страдал най-много от преследвания в защита на истината от еретиците и цезарите на тогавашната епоха¹. Изследването на Стилианос Пападопулос върху св. Атанасий Велики е издадено и като монография със заглавие *Атанасий Велики: богословие и живот*². От него има още едно изследване, публикувано в списание *Θεολογία*. То е озаглавено *Св. Атанасий Александрийски – велик етап в богословието на Църквата*³. Заключениеята и представянето на богословието на св. Атанасий Велики от Стилианос Пападопулос са забележителни, защото дават в точен концентриран вид отговорите на Атанасий Велики за основните проблеми относно важните теми за Църквата по онова време. Въпросите за Бога, света, битието, триадологията, Въплъщението на Словото, христологията и пневматологията.

През 70-те години на XX в. започва значително развитие в областта на богословието, което трябва да се отдаде на богословските ферментации, които се осъществяват на Запад преди 1960 г. и в Гърция през 60-те години на XX в. През 60-те са вече разпространени в Гърция изследванията на руските емигранти богослови, освен това оказва влияние патристичната обнова, която е начената от монасите-йезуити в Лион, и е свързана с богослови като Анри Дьо Любак и Жан Даниелу. Списанието *Синоро* е плод на тези влияния и изиграва положителна роля в Гърция в онази епоха, извеждайки на преден план освежаващото послание на този нов подход към богословието. За съжаление публикуването на това списание престава с налагането на диктатурата през 1967 г. Все пак, това завръщане към светите отци и новият подход към богословието довеждат до освобождаване на евангелското послание от академичната схоластика, като преоценка на светоотеческата традиция и като възраждане на интереса към православното богословие като цяло.

През 1974 г. се представят две интересни изследвания за св. Атанасий Велики в списанието *Κληρονομία*. Първото изследване е от Герасимос Зафирис, който проучва богопознанието според светоотеческата мисъл на св. Атанасий. Хармонията в света разкрива въ-

¹ Στυλιανός Παπαδόπουλος, *Πατρολογία*, т. Β', Αθήνα: Παρουσία, 1990, σ. 263-264.

² същият, *Μέγας Αθανάσιος Θεολογία και Ζωή*, Αθήνα, 1986.

³ същият, «Ο Άγιος Αθανάσιος Αλεξανδρείας Σταθμός Μέγας εν τη Θεολογία της Εκκλησίας», *Θεολογία* 1 (1974), σ. 102-128.

трешната връзка на творението с Твореца. Ето защо човекът и светът не могат да се мислят, без да се съотнасят към Бога, защото те съдържат „повърхността“ на човеколюбивия план на Бога. По този начин човекът, а и цялата вселена, изразяват специалния начин *ad extra* волята и енергията на Бога, Който по-отношение на божествената си същност е скрит за творението, а по-късно се разкрива в Христос. По този начин Словото, единосъщно с Отца и свършен Негов образ, пренася в света не само посланието на божията воля и царството, което идва, но също разкрива по свръхестествен начин самата природа на божеството и чрез нея – Неговите свойства. Следователно създаването на света разкрива вечната силата на божествеността на Твореца. Затова и творческото дело на Словото изразява способността на живия Бог. Авторът смята, че според св. Атанасий естественото богословие не може да се смята независимо от свръхестественото – или откровението на Бога чрез и в Христа. Причината е, че Иисус, както е споменато и в Старият Завет, е онтологически обединен със света и се разкрива чрез създаването на света¹.

Във второто изследване за св. Атанасий в същото списание Грегориос Ларендзакис изследва възгледите на св. Атанасий за единството на Църквата, която е пряко свързана със светостта на християните, така че единството и свършенството да бъдат в пълна свързаност, където енергията на Светия Дух обладава твърде значимо място. Отношенията на трите лица на Светата Троица се представят като модел за отношенията между вяращите и така се запазва еклесиологическият принцип на единството в многообразието. Според Атанасий Велики предпоставките, които изразяват единството на Църквата, са единият Господ, едната вяра, и убеждението на християните, въпреки че духът и съдържанието на християнската вяра не зависи от еднаквостта на изразената формулировка, затова всеки конфликт за думите няма място в Църквата, защото тези конфликти вредят на нейното единство. Тази концепция на св. Атанасий се отнася до основното богословско понятие на епохата „единосъщен“ (*ὁμοούσιος*). Езикът е полезното средство и не трябва да му се придава абсолютен характер, който усложнява разбирането сред вяращите².

¹Gerassime Zaphiris, «Connaissance Naturelle de Dieu et Théologie de la Révélation», *Κληρονομία* 6 (1974), σ. 95-96.

²Gregor Larentzakis, «Einige Aspekte des hl. Athanasios zur Einheit der Kirche», *Κληρο-*

През същия период, а именно през 1974 г. Николаос Мацукас, професор по философия и догматика в Солун, публикува изследването *Теология, κτισιология и εκκλισιология според Атанасий Велики*. Мацукас показва, че богословието на Атанасий, разглеждащо учението за Светата Троица и тълкуващо тайната на изкуплението, се създава върху предпоставката на разграничението между божествената същност и божествените нетварни енергии. Това различаване е правилната отправна точка за тълкуване на факта на сътворението от нищото и спасението на хората чрез животворните енергии на Бога¹. Св. Атанасий Велики в апологетическите и антиеретическите си творби често се обръща към въпроса за сътворението на света от нищо, защото нуждата за оживотворяване на човека е свързана изрично с факта на сътворението от нищо. Нищото е отправната точка на сътворението и човек е свободен да се движи или към Бога, или да се върне в нищото, от което произхожда. Човек, доколкото има нужда да бъде изкупен от греха и да бъде възкресен от смъртта, се нуждае от оживотворяващото дело на нетварното Слово, което изкупи човека и цялото творение. В този пункт може да се разбере и упоритата борба на св. Атанасий за запазване на вярата в Светата Троица, защото делото на възстановяване и осъществяване на спасението на човека би било невъзможно да стане чрез едно тварно същество, защото всяка твар е изменчива, склонна към нищото. Единствено чрез нетварното Слово може да бъде изкупен човекът и цялото творение. Трябва да се има предвид, че възприемането на разграничението между божествената същност и нетварните енергии в божеството е особено предизвикателно за богословските среди в Гърция по онова време – нещо, което се доказва от факта, че на богословската конференция в Солун през 1977 г. това различаване попада под подозрението на прочути богослови за пантеизъм².

Очевидно е, че изследванията за светите отци, и следователно, за Атанасий Велики зачестяват след 1960 г. През последните 25 години в гръцката богословска мисъл още се пишат трудове, свързани с този велик отец на Църквата. Характерен е трудът на професора

νομιά 6 (1974), σ. 60.

¹ Νικόλαος Ματσούκας, *Θεολογία Κτισιολογία Εκκλησιολογία κατά τον Μέγαν Αθανασιον*, Θεσσαλονίκη: Π. Πουρνάρα, σ. 118-119

² Νικόλαος Ματσούκας, *цит. съч*, σ. 8.

по патрология в Атинския университет Илиас Муцулас *Арианският спор и Атанасий Велики*¹. Книгата анализира основно произведенията на Атанасий Велики *Словото против елините, За Въплъщение-то на Словото, и Три слова против арианите*. Ценни са въведенията към тези произведения, защото са написани и разработени в основата на най-новите открития в науката. Представява съществена помощ за разбирането на тези произведения и дава и подробен коментар на много пасажи от светеца.

Интерес буди и работата на Константинос Бонис, професор по теология и академик, *Атанасий Велики, Юлиан Отстъпник и Василий Велики*, в която се изследва резултатът от политиката на император Юлиан, и освобождава Атанасий Велики от изгнание, когато пребивава в пустинята Тиваида. Юлиан без да иска засилва позицията на светеца, който получава архиепископския престол на Александрия, свиква събор в полза на църковното единство, въстановявайки го въз основа на решенията на Никея. Юлиан смята, че архиепископът ще се обърне против своите гонители, но Атанасий се опитва да помири Църквата с полуарианите и едновременно заплашва с анатема онези, които биха се предложили като служители на държава, промотираща върховенството на фалшиви богове. Това поведение подразва Юлиан, който осъжда отново александриеця на изгнание².

Също така, можем да отбележим една магистърска теза и една докторска дисертация за Атанасий Велики и неговото учение. Това е магистърската работа на Христос Филиотис-Влахавас, който сега е доцент в катедрата по пастирско и социално богословие в Аристотеловия университет в Солун. Темата на този труд е *Учението за Св. Дух според Атанасий Велики*³. Светият Дух според св. Атанасий е единосъщен на Отца и Сина, произхожда само от Отца, за да допринесе за спасението на човека чрез Сина. Според Атанасий ако Светият Дух е твар, съединението и спасението на човека с триединния Бог би било невъзможно. Следователно, може да се заключи, че пневма-

¹ Ηλίας Δ. Μουτσούλας, *Η Αρειανική Έρις και ο Μέγας Αθανάσιος*, Αθήνα, Εκδόσεις Γρηγόρη, 2009.

² Κωνσταντίνος Γ. Μπόνης, «Μέγας Αθανάσιος Ιουλιανός ο Αποστάτης και Μέγας Βασίλειος εν θέσει και αντιθέσει έναντι της Εκκλησίας σκληρώς αγωνιζομένης προς διασφάλισιν της ανεξαρτησίας αυτής κατά τον δ' αιώνα», *Θεολογία* τ. 4, (1979), σ. 689-725.

³ Χρήστος Φιλιώτης-Βλαχάβας, *Η περί Αγίου Πνεύματος διδασκαλία του Μ. Αθανασίου*, Θεσσαλονίκη, 1995, σ. 81

тологията е свързана с тринитарния догмат; от тази връзка Атанасий Велики започва да се развива пневматологията си.

Един друг професор в Богословския факултет в Солун – Атанасиос Папарнакис – в своята докторска дисертация за св. Атанасий като тълкувател на Стария Завет. От това изследване е видно, че Атанасий е бил един от най-добрите тълкуватели на Стария Завет в древната Църва. Той интерпретира всеки пасаж старателно и подробно, с цел да обезсили еретическите вярвания на арианите и да им придаде правилно тълкуване. В космологията си Атанасий използва пасажите, които се отнасят до Божието сътворение от нищо, пише за непрекъснатата творческа дейност, която поддържа непрестанна връзка със света и се проявява като специално внимание и грижа на Бог за човека. В антропологията си Атанасий Велики използва пасажи, които се отнасят до най-важния дар от Бога към човека – сътворяването на човека по образ Божи. Също така светецът е разработил и пасажите, свързани с падението на човека и навлизането на смъртта в света и необходимостта от освобождаване от смъртта чрез божествените енергии. В учението за Светата Троица се откриват пасажи в Стария Завет, които предзнаменуват това учение.

В заключение можем да кажем, че интересът към св. Атанасий Велики, живота му и неговото учение, остава нестихващ, тъй като се откриват нови техни аспекти. Богословското възраждане и разцвет през 60-те г. в Гърция дава възможност на много богослови да изследват отново светите отци и следователно – творчеството и живота на св. Атанасий. Очевидно е, че през първата половина на XX в. отношението към творчеството на св. Атанасий и светите отци като цяло е повлияно от една консервативна академична среда, която служи повече на националистически интереси и не се осмелява да задълбочи в учението на отците, за да изрази по този начин характерните черти на православното богословие. Единственото изключение е Михаил Константинович, плодовит писател с изключителна пастирска дейност. През втората половина на XX в., отношението към светите отци и следователно към св. Атанасий е напълно различно. Изтъкнати богослови и писатели започват да изследват духовните писатели на Източната Ромейска империя и да задълбочават в тази традиция, разбирайки, че те има много какво да предложат. Творчеството на св. Атанасий се разглежда в светлината на разграничението между божествената същност и нетварните енергии не като

някаква формулировка, а като жива истина, изразяваща опита в Бога. Става ясно, че богословието на св. Атанасий може да даде отговор на много екзистенциални въпроси, които възникват в нашето време, и това се вижда и от изследването на Никос Мацукас. Освен това има още много място за по-нататъшно изследване на творчеството на св. Атанасий, както се вижда и от дисертациите и магистърските работи, които се пишат върху неговата мисъл.